

Minna Suhonen

JUMALANPALVELUSKASVATUKSEN OPPIMATERIAALIA 7-9 -VUOTIAILLE MÄNTSÄLÄN SEURAKUNNASSA

Opinnäytetyö

KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminta ja nuorisotyö

Syyskuu 2011

TIIVISTELMÄ

Yksikkö Humanistinen ja kasvatustusala, Ylivieskan yksikkö	Aika Syyskuu 2011	Tekijä/tekijät Minna Suhonen
Koulutusohjelma Kansalaistoiminta ja nuorisotyö		
Työn nimi JUMALANPALVELUSKASVATUKSEN OPPIMATERIAALIA 7-9 -VUOTIAILLE MÄNTSÄLÄN SEURAKUNNASSA		
Työn ohjaaja TT Vesa Nuorva	Sivumäärä 34	
Työelämäohjaaja Teemu Saarinen, nuoriso- ja rippikoulutyön pappi		
<p>Halusin kehittää ja koota materiaalia, jonka pohjalta voidaan lisätä 7-9-vuotiaiden lasten tietoisuutta jumalanpalveluksesta. Samalla on tarkoitus tehdä jumalanpalvelus lapsille tutummaksi. Kun jumalanpalvelus on lapsille tutumpi, heidän mielenkiintonsa itse jumalanpalvelusta kohtaan lisää heidän jaksamistaan osallistua jumalanpalveluksen.</p> <p>Teoriaosassa käyn läpi jumalanpalvelusteologiaa ja jumalanpalveluskasvatus osana kristillistä kasvatusta. Perehdyn myös lapsen uskonnolliseen kehitykseen ja jumalanpalvelukseen lapsen näkökulmasta. Kokosin oppimateriaalia, jota hyödynnettiin keväällä 2011 pidetyissä koulukinkereissä Mäntsälän alakouluissa. Koulukinkerit loivat tutustumispohjan hiljaisen viikon pääsiäiskirkkoihin.</p> <p>Koulukinkereitä pidettiin 58, joihin osallistui noin 1900 lasta, joista noin 1700 osallistui pääsiäiskirkkoihin. Koulukinkereihin ja pääsiäiskirkkoihin osallistuneille lapsille jumalanpalvelus tuli tutummaksi. Tämän lisäksi koottua oppimateriaalia tullaan myöhemminkin hyödyntämään seurakunnan jumalanpalveluskasvatuksessa.</p>		
Asiasana Jumalanpalvelus, jumalanpalveluskasvatus, kristillinen kasvatus		

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Humanities and Education, Ylivieska	Date September 2011	Author Minna Suhonen
Degree programme Civic Activity and Youth Work		
Name of thesis STUDY MATERIAL FOR WORSHIP EDUCATION TO 7-9 YEARS OLD CHILDREN IN MÄNTSÄLÄ CONGREGATION		
Instructor Dr Vesa Nuorva	Pages 34	
Supervisor Teemu Saarinen, pastor (Youth work and confirmation training)		
<p>The thesis is about children worship education. The aim of this study was to develop and assemble material which can be used to increase knowledge about worship service among the children from seven to nine years old. At the same time the aim was to make worship service more familiar to children with this material. When the worship service becomes more familiar to children their interest towards the worship itself increases their ability to participate the worship.</p> <p>The theory part consist of the theology of worship, worship education as a part of children christian education, religious development of children and worship from a child's perspective.</p> <p>I collected material for study, which were used in the spring 2011 at school visits called "Koulukinkerit" at Mäntsälä primary schools. Totally there were 58 visits and 1900 children participated. 1700 of them also participated to the Easter Church after the period of school visits. These children had increased awareness about worship service.</p>		
Key words worship, worship education, Christian education		

TIIVISTELMÄ**ABSTRACT****SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	4
2 JUMALANPALVELUSTEOLOGIA	6
2.1 Johdanto-osa	7
2.2 Sanaosa	8
2.3 Ehtoollinen	9
2.4 Päätösosa	11
3 JUMALANPALVELUSKASVATUS OSANA KRISTILLISTÄ KASVATUSTA	12
3.1 Lapsen uskonnollinen kehitys.....	14
3.2 Jumalanpalvelus lapsen näkökulmasta	16
4 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ	20
5 TOIMINNAN KUVAUS	21
5.1 Oppimateriaalin esittely	21
5.2 Koulukinkerit Mäntsälässä keväällä 2011	25
5.3 Oppimateriaalin arviointi	27
6 POHDINTA	30
LÄHTEET	32
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kirkon jumalanpalveluskasvatuksen tehtäviin kuuluu mm. rohkaista ja tukea vanhempia lapsen kristillisessä kasvatuksessa ja jumalanpalveluselämään kasvamisessa. Kirkon tulee tukea lasten ja heidän kotiensa hengellistä elämää niin, että jokainen voi kasvaa Jumalan yhteydessä omassa elämänvaiheessaan. Jumalanpalveluselämään kasvaminen on olennainen osa kristillisen identiteetin syntymistä ja syvenemistä. (Lindfors 2008, 255.)

Kirkon jumalanpalveluselämä on laajempi käsite kuin sunnuntain pääjumalanpalvelus. Kouluikäisten lasten jumalanpalveluselämään kuuluu mm. ilta- ja ruokarukoukset, koulujen päivänavaukset sekä leiri- ja kerhohartaudet. Sunnuntaina jumalanpalveluksessa seurakuntalaisten ilot ja murheet, katumus ja kiitos – eri-ikäisten koko elämänkirjo ovat vahvasti läsnä. (Kujanpää & Jansa 2010, 192.)

Nykyisin valtaosa perheistä on vieraantunut jumalanpalveluselämästä. Monet ihmiset kokevat vieraaksi nykyisen jumalanpalveluksen. Halusin koota materiaalia, jonka pohjalta voidaan lisätä lasten tietoisuutta jumalanpalveluksesta. Samalla jumalanpalvelus tulee lapsille tutummaksi. Kun jumalanpalvelus on lapsille tutumpi, heidän mielenkiintonsa itse jumalanpalvelusta kohtaan lisää, heidän jaksamista seurata ja osallistua jumalanpalvelukseen. Opinnäytetyöni kohderyhmäksi valitsin 7–9-vuotiaat, koska eka-tokaluokkalaiset ovat usein yhteistyökykyisiä, innokkaita ja nopeita oppimaan uutta. Heille suunnatun opetusmateriaalin tulee olla konkreettinen ja kun he pääsevät osalliseksi opetuksesta, he oppivat paremmin.

Kohderyhmän ikäisille lapsille suunnattua materiaalia on vähän. Julkaistusta materiaalista monet keskittyvät tutustumaan itse kirkkotilaan. Vastaavasti 7–9-vuotiaiden jumalanpalvelusten suunnitteluun löytyy kiitettävästi materiaalia. Näiden materiaalien pohjalta on tarkoitus kehittää lapsille suunnattua oppimateriaalia, jonka pohjalta pidetään kohderyhmälle oppitunti. Koulukinkeritunnilla pyrittiin hyödyntämään lasten osallisuutta eli ottamaan lapsia mukaan opetuksen toteutukseen.

Oppimateriaalia käytettiin keväällä 2011 Mäntsälän seurakunnan varhaisnuorisotyössä, kun toteutettiin koulukinkerit alakouluille. Koulukinkereitä tarjottiin kaikille Mäntsälän kunnan alakouluille, perinteisesti kaikilla kouluilla on käyty, niin tänäkin vuonna. Keväällä 2011 koulukinkereitä pidettiin 58 oppituntia, eli kinkereiden merkeissä kohtasimme lähes kaikki alaluokat Mäntsälässä.

Lähdemateriaalia kootessa huomasi, että valtaosa lasten ja nuorten jumalanpalveluksien suunnitteluun suunnattua kirjallisuutta on tehnyt Helena Lindfors. Hän toimii kirkkohallituksessa jumalanpalveluskasvatuksen projektisihteerinä ja hänen vuosien saatossa tuottamaa ja kirjoittamaa kirjallisuutta olen käyttänyt lähdemateriaalina.

2 JUMALANPALVELUSTEOLOGIA

Jumalanpalveluksen toistuva järjestys antaa yhteiselle kokoontumiselle muodon. Kirkkovuoden mukaan vaihtuvat teemat, virret ja raamatunkohdat luovat puolestaan jumalanpalveluksen sisällön. Jumalanpalvelus rakentuu johdannosta, sanaosasta, ehtoollisesta ja päätöksestä. Koko jumalanpalveluselämää rytmittää kirkkovuosi, joka antaa myös sisällön jumalanpalveluselämälle. Jokaiselle jumalanpalvelukselle on kirkkovuodessa omat tekstit, virret ja rukoukset sekä niiden mukaan vaihtuvat liturgiset värit. Liturgiset värit kertovat omalta osaltaan pyhän aiheesta ja kynttilöiden määrä kertoo juhlan suuruudesta. Pyhä pyhältä kirkkovuodessa kuljemme Jeesuksen jalanjäljissä ja kuulemme hänen opetuksiaan. Kun lasten kanssa kuljetaan jumalanpalveluselämää kirkkovuoden mukaan, tulevat kristinuskon monet ulottuvuudet, ne vaikeat ja hankalasti sanoitettavatkin, luontevasti esille. (Kujanpää & Jansa 2010, 194.)

Jumalanpalvelus on perusluonteeltaan rukousta, kaikki jumalanpalveluksen elementit ovat rukousta, jumalanpalveluksen virret, laulut, puhuttu sana, toiminta ja rituaalit ovat rukousta sekä itse jumalanpalvelustilakin on rukouksen tila. Jumalanpalveluksessa käännyimme eri tavoin Jumalan puoleen ja olemme Jumalan puhuteltavinaan. (Lindfors 2001, 12.). Lapsi ei voi ymmärtää jumalanpalvelusta, eikä siihen osallistuminen ala elää, ellei lapsella ole kokemusta tai ainakin aavistusta rukouksesta (Lindfors 2008, 256).

Jumalanpalveluksen ytimenä ovat Jumalan sana ja sen saarna sekä ehtoollisen sakramentti. Seurakunnan rukous, tunnustus ja ylistys liittyvät niihin erottamattomasti. Kolmiyhteinen Jumala ja hänen hyvät tekonsa sekä koko pelastushistoria ovat messussa läsnä ja kohtaavat ihmisen hänen elämäntilanteessa. (Sa-

riola 2001, 46–47.) Jumalanpalveluksen viettäminen on keskeinen osa seurakuntalaisen uskonelämän hoitamisen kannalta (Lindfors 2008, 257).

2.1 Johdanto-osa

Jumalanpalvelus alkaa kolmiyhteisen Jumalan nimeen. Johdanto-osassa keskeisenä osana on seurakunnan yhteinen rukous, kiitos ja ylistys. Seurakunta valmistautuu Jumalan sanan kuulemiseen ja ehtoollisen sakramentin vastaanottamiseen. Seurakunta myös pyytää Jumalalta anteeksiantoa tunnustamalla syntinsä, kiittämällä ja ylistämällä Jumalaa. Seurakunta rukoilee Jumalalta armoa ja viisautta kirkkovuoden ajankohtaan liittyvissä rukouksessa. (Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 1.)

Alkuvirsi johdattaa seurakuntaa pyhäpäivän sisältöön. Alkusiunauksen sanat "Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen" ovat kastekäskystä. Alkusiunauksessa seurakunta suljetaan kolmiyhteiseen Jumalan suojaan ja osallisuuteen. Seurakunta ottaa vastaan siunaukseen kolminkertaisella aamenella. Vuorotervehdyksessä liturgi ja seurakunta siunaavat toisensa. Johdantosanoissa johdetaan päivän aiheen kautta synnintunnustukseen. (Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 2–4.)

Yhteinen rippi on katumusrukous. Ripissä luotetaan Kristuksen sovitustyöhön ja jättäytytään hänen varaansa. Synnintunnustuksessa seurakunta tunnustaa tehneensä syntiä. Synninpäästössä Jumalan antaa seurakunnalle anteeksiannon, ja seurakunta ottaa vastaan synninpäästön kolminkertaisella aamenella. Yhteisessä ripissä seurakunta muistaa omaa kastettaan. Rippi myös valmistaa seurakuntaa kuulemaan Jumalan sanaa ja ehtoollisen viettoon. (Sariola 2001, 139–140.)

Päivän psalmin sanoin seurakunta ilmaisee katumuksensa ja kiitoksensa, ahdistuksensa ja toivonsa. Herra, armahda (Kyrie) -rukouksen sanoin seurakunta kääntyy Jumalan puoleen ja tunnustaa hänet ainoaksi auttajaksi. Samalla rukous on Jumalan ylistystä. Kunniassa (Gloria) ja kiitosvirressä Pyhälle Kolminaisuudelle seurakunta ylistää Jumalaa. Kunnia ja kiitosvirsi jätetään pois paastonaikana, koska paastonaikana messu hiljenee. Päivän rukous liittyy päivän aiheeseen. Päivän rukoukseen seurakunta vastaa kaksinkertaisella aamenella. (Mitä jumalanpalvelus on? – Johdanto)

2.2 Sanaosa

Ensimmäisenä lukukappaleena luetaan Vanhan testamentin teksti. Vanhan testamentin lukeminen auttaa meitä ymmärtämään Uuden testamentin tekstejä. Samalla nousee esille sellaisia kohtia, jotka jäävät uudessa testamentissa vähemmälle huomiolle. Lukukappaleen lukija ilmoittaa lukemisen jälkeen "Tämä on Jumalan sana" ja seurakunta voi vastaa siihen. Vastaus lukukappaleeseen voi olla psalmi, virsi tai laulu tai hiljainen mietiskely (Sariola 2001, 69). Toinen lukukappale on Uuden testamentin kirjeteksti eli epistola. Kirjeiden sanoma on julistus Kristuksesta. (Mitä jumalanpalvelus on? – Sanaosa)

Lukukappaleiden jälkeen tulee päivän virsi eli graduaali. Päivän virsi on messun päävirsi. Virsi pitää sisällään rukousta ja Jumalan sanan mietiskelyä. Samalla päivän virsi on seurakunnan yhteistä julistusta. Sanaosa huipentuu evankeliumin lukemiseen. Aikaisemmat lukukappaleet viittaavat evankeliumiin, jossa Kristus itse puhuu seurakunnalleen. Evankeliumia voidaan korostaa laulamalla halleluja-säe evankeliumin lopuksi. Evankeliumi on jumalanpalveluksen pääteksti. (Sariola 2001, 71–72.)

Saarnan tehtävänä on julistaa Jumalan sanaa. Saarnassa seurakunta kuulee Jumalan sanaa ja vastaa siihen. Sanan kuuleminen synnyttää uskon ja vahvistaa sitä. Kristus on läsnä itse sanassa. (Sariola 2001, 67.) Saarna ei viittaa itsensä ulkopuolelle, vaan se itse on pelastuksen välittäjä, armonväline. Saarnaa kuunnellessaan seurakunta tulee osalliseksi Jumalan kaikista pelastusteoista. (Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 16-17.)

Uskontunnustukset ovat alun perin syntyneet varhaiskristillisen kasteopetuksen yhteydessä ja niiden välityksellä kastettaville välitettiin kristinuskon ydinkohdat pähkinänkuoressa (Mitä jumalanpalvelus on? – Sanaosa). Uskontunnustus lausutaan yhteen ääneen saarnan jälkeen, tällöin korostuu tunnustuksen luonne kolmiyhteisen Jumalan ylistyksenä. Tunnustamalla uskonsa seurakunta, vastaa kuulemaansa Jumalan sanaa ja sen julistukseen. Uskontunnustus ilmentää jumalanpalveluksen ja kirkon opin yhteenkuuluvuutta. (Sariola 2001, 73.)

Sanaosan päättää esirukous, joka on seurakunnan yhteistä rukousta. Yhteisessä esirukouksessa seurakunta rukoilee yhteisten asioiden ja kaikkien ihmisten puolesta. Esirukouksessa seurakunta asettuu kultaisen säännön (Matt. 7: 12) mukaisesti lähimmäisen paikalle, ottaa hänen ilonsa ja huolensa kantaakseen ja vie ne kiittäen Jumalan eteen. Yhteinen esirukous päättyy seurakunnan kaksinkertaiseen aameneen. (Mitä jumalan palvelus on? – Sanaosa, Sariola 2001, 148–155.)

2.3 Ehtoollinen

Ehtoollisosaan kuuluvat valmistautuminen ehtoollisen, ehtoollisen vietto ja ehtoollisen kiitosrukous. Ehtoollinen luo yhteyden Jeesukseen Kristukseen ja toi-

nen toisiimme. Ehtoollisosan aloittaa uhrivirsi eli offertorio. Uhrivirren aikana kannetaan kolehti ja katetaan ehtoollispöytä. Uhrivirren aikana voidaan siunata kolehti. Uhrivirren jälkeen tulee ehtoollisrukous. Ehtoollisrukous eli eukaristinen rukous. Ehtoollisrukouksen keskuksena ovat ehtoollisen asetussanat. Rukouksessa muistamme kiitollisina Pyhän Kolminaisuuden pelastustekoja. Rukoukseen kuuluu myös Pyhän Hengen avuksi pyytäminen ja siihen liittyen siunauksen anominen ehtoollista nauttivalle seurakunnalle. (Sariola 2001, 88–90. *Palvelkaa Herraa iloiten* 2009, 21–23.)

Ehtoollisrukous alkaa vuorolaululla, jossa liturgi kehottaa ylentämään sydämen Jumalan puoleen. Prefaatioissa muistetaan Jumalan pelastustyötä ja kehoitetaan ylistykseen, joka toteutuu Pyhä-hymnissä. Hymnissä seurakunta ylistää Jumalaa ja kiittää Jumalaa Jeesuksen lunastustyöstä. Myös ennen asetussanoja olevassa rukouksessa ylistetään kolmiyhteistä Jumalaa. Tämän jälkeen tulevissa asetussanoissa kerrataan kuinka Jeesus asetti ehtoollisen. Päätösylistyksen jälkeen seurakunta vastaa kolminkertaisella aamenella. (Sariola 2001, 90–93. *Palvelkaa Herraa iloiten* 2009, 23–26.)

Isä meidän -rukous on Jeesuksen opettaman rukous, joka on samalla ehtoollista viettävien pöytärukous. Ylösnoussut Jeesus jakaa omilleen rauhan (Joh. 20:19), jota enkelit julistivat jouluyönä (Luuk. 2:14). Tästä tulee tapa toivottaa toinen toisillemme Herran rauhaa. Jumalan Karitsa -hymni on rukousta ja kunnioitus läsnä olevalle Kristukselle, joka jakaa meille syntien anteeksisaamista. Hymni osoittaa katumusta, mutta samalla uskoa siihen, että Jeesus antaa armonsa ja rauhansa. (Sariola 2001, 105, *Mitä jumalanpalvelus on? – Ehtoollisosa*, *Palvelkaa Herraa iloiten* 2009, 26–28.)

Liturgi kutsuu ehtoolliselle. Ehtoollisen sakramentti on leipään ja viiniin sisältyvä Herramme Jeesuksen Kristuksen todellinen ruumis ja veri. (Katekismus).

Ehtoolliselle osallistuvat tulevat osallisiksi Kristuksesta ja hänen uhristaan (Sariola 2001, 108). Aterioinnin aikana voi olla musiikkia. Aterioinnin jälkeen liturgi lausuu päätössanat ja seurakunta vastaa aamenella. Ehtoollisen vieton jälkeen on kiitosrukous. Rukouksessa seurakunta kiittää aterian jälkeen Jumalaa ehtoollisen lahjasta ja seurakunta vastaa kaksinkertaisella aamenella. Kiitosrukous voidaan myös laulaa virtenä. (Sariola 2001, 112. *Palvelkaa Herraa iloiten* 2009, 28–31.)

2.4 Päätösosa

Päätösosan keskeiset aiheet ovat kiitos ja siunaus. Kiitosrukouksen jälkeen seuraa ylistys. Ylistyksessä kiitämme Jumalaa siitä mistä olemme päässeet osallisiksi: Jumalan sanasta, rukouksesta, ehtoollisesta ja kristittyjen yhteydestä. Pyhä Henki saa meissä aikaan ylistyksen ja kiitoksen. Ylistys on omiaan virittämään kiitosmieltä ja sillä mielellä on hyvä lähteä arjen tehtäviin. Ylistyksenä voidaan käyttää myös virttä. Herran siunauksessa pappi välittää Jumalan siunauksen koolla olevalle seurakunnalle. Se ei ole vain toivotus, vaan siinä välitetään siunaus Jumalan lupauksen mukaisesti. Loppuvirsi voidaan liittää päivän teemaan ja se on tunnelmaltaan kiittävä. Päätösmusiikki on jumalanpalveluksen juhlallinen loppuhuipennus. Jumalanpalveluksen lopuksi on lähettäminen. "Lähtekää rauhassa ja palvelkaa Herraa iloiten" kiteyttää messun tarkoituksen. (*Palvelkaa Herraa iloiten* 2009, 32–33.)

Messussa eli ehtoollisjumalanpalveluksessa me olemme saaneet kohdata Jeesuksen ehtoollisella, ja hänen sanassaan tulee kulkemaan vierellämme arjen keskellä. Jeesus on luvannut: "Minä olen teidän kanssanne kaikki päivät maailman loppuun asti" (Matt. 28:20). (Mitä jumalanpalvelus on? – Päätös)

3 JUMALANPALVELUSKASVATUS OSANA KRISTILLISTÄ KASVATUSTA

Kirkkolain 4 luvun 1 § 1 momentin mukaan kirkon luovuttamattomiin tehtäviin kuuluu hoitaa muun muassa ehtoollisen ja kasteen välittäminen sekä kristillinen kasvatus- ja opetustyö (Kirkkolaki 1993). Kirkkojärjestyksen 3 luvun 1 § todetaan että vanhemmille on annettu tehtävä huolehtia lapsen kristillisestä kasvatuksesta. Seurakunnan ja kummien tulee tukea heitä tässä tehtävässä. Kirkkojärjestyksen 3 luvun 2 § sanotaan, että seurakunnan on huolehdittava kirkon jäsenten kristillisestä kasvatuksesta. (Kirkkojärjestys 1993)

Kasteessa meistä tulee seurakunnan ja Jumalan lapsia. Kasteessa vanhemmat, kummit ja seurakunta sitoutuvat antamaan kristillistä kasvatusta. Lapselle kasvatettavana oleminen on hänen peruselämää. Kristillisessä kasvatuksessa kirkko pyrkii kasvattamaan lasta niin seurakuntalaisena kuin yksityisenä kristittyinä. Kristillinen kasvatus sallii myös epäilyt ja pyrkii tarjoamaan kasvavan elämään sellaisia kasvukokemuksia, joiden avulla löytyy ja säilyy käsitys elämän tarkoituksesta, tarkoituksellisuudesta ja arvosta. (Luumi 1997, 81–83.)

Jumalanpalvelukseen ei kasveta hetkessä, vaan siihen kasvaminen tapahtuu vähitellen. Ensin Jumalan hoitaa pientä lasta, sitten vähän isompaa kirkkovie-rasta (Lindfors 1997, 91). Kun lapsi tai nuori tulee mukaan seurakunnan toimintaan, hän kantaa sisimmässään aikaisempia kokemuksia elämästään. Hän kyselee ja pohdiskelee mielessään, sekä keskustelee aikuisten ja toisten lasten/nuorten kanssa itselleen tärkeistä kysymyksistä. (Saarinen 1997, 50.) Hengellisyydestä ja uskon asioista täytyy osata puhua lasten kanssa heidän omista kokemuksistaan käsin. Lapsen tapa elää ja oppia on äärimmäisen kokonaisval-

tainen, joten kristillinen kasvatuskin tulee räätälöidä lapsen kehitystasetta silmälläpitäen. (Hiltunen 2008, 69.)

Kristillinen kasvatus on kristilliseen uskoon kasvattavaa uskontokasvatusta (Hiltunen 2008, 69). Kristillisen ajattelun mukaan uskoa ei kuitenkaan voida kasvatuksen avulla synnyttää, vaan se on aina Jumalan lahja. Kristillisen kasvatuksen myötä vanhemmat siirtävät lapsilleen kristillisiä perinteitä. Kristilliseen kasvatukseen kuuluvat myös kristilliset arvot, etiikka ja ihmiskäsitys, jossa korostuu jokaisen ihmisen ainutlaatuisuutta ja ihmisten välistä tasa-arvoisuutta. Kristilliseen kasvatukseen kuuluu myös Jumalan sanan julistaminen, pelastussanoman eteenpäin vieminen. (Muhonen & Tirri, 2008, 67–68.)

”Jumalanpalveluskasvatus tarkoittaa sitä toimintaa, jolla eri-ikäisiä seurakuntalaisia voidaan tukea, jotta he voivat liittyä ja sitoutua kirkon monimuotoiseen jumalanpalveluselämään ja jotta se kaikessa rikkaudessaan alkaisi elää. Jumalanpalveluskasvatus on olemukseltaan samansuuntaista kuin muu kasvatus: rakkautta ja välittämistä, kasvun tukemista ja huolenpitoa eri-ikäisistä.” (Jumalanpalveluskasvatusprojektin loppuraportti 2006)

Aiemmin vanhemmilla on ollut tapana tuoda lapsia kirkkoon ja he ovat antaneet heille mallin, miten kirkossa ollaan ja miksi siellä ollaan. Tämä tapa on vähentynyt merkittävästi viime vuosina. Samoin on vähentynyt lasten saama kristillinen kasvatus. Jumalanpalveluskasvatus, niin kuin muukin kristillinen kasvatus, tarvitsee toteutuakseen aikuisia, jotka ovat sitoutuneita kristilliseen uskoon ja haluavat välittää itselleen tärkeää perinnettä myös lapsille ja nuorille. Uskonelämän hoitamiseen kuuluvat niin Raamatun lukeminen kuin rukous sekä jumalanpalvelukseen ja ehtoolliseen osallistuminen. Rukoukseen kasvamisessa tarvitaan esikuvia. Jokainen isä ja äiti, isovanhempi ja kummi, kuka tahansa rukouksen ja jumalanpalveluksen merkityksen löytänyt ja siitä voimaa saanut on rukouksen ja jumalanpalveluselämään kasvattaja. (Lindfors 2008, 260.)

3.1 Lapsen uskonnollinen kehitys

Lapsen uskonnollinen kehityksen yksi tärkeä osa on jumalakuvan muodostuminen. Jumalakuvaa ja sen kehitystä on tutkittu useiden koulukuntien taholta. Kaksi merkittävintä koulukuntaa ovat psykoanalyttinen ja kognitiivinen koulukunta. (Tamm 2002, 10.) Psykoanalyttisen koulukunnan tunnetuimmat edustajat ovat Sigmund Freud ja Erik Erikson (Tirri 2002, 17). Kognitiivista koulukuntaa edustaa Jean Piaget.

Sigmund Freud on psykoanalyysin perustaja, joka uskoi, että lapset luovat sisäisen mielikuvan Jumalasta, jossa he näkevät toiveensa mukaisen isän (Tirri 2002, 17-18; Tamm 2002, 11). Myös Eriksonin teorian mukaan lapsen varhaiset tunnekokemukset ovat merkityksellisiä jumalakuvan luomiselle. Erikson ottaa käsityksessään huomioon isän lisäksi myös äidin (Tirri 2002, 18).

Lapsen uskonnollinen kehitys on sidoksissa hänen elinympäristöönsä. Uskonnollinen kehitys muodostuu vuorovaikutuksessa muun kehityksen kanssa jokaisen oman persoona mukaisesti. Lapsi omaksuu helposti kotoaan tavan suhtautua uskontoon sekä kodin arvomaailman. Varhaislapsuuden tärkeät ihmissuhteet antavat pohjan lapsen jumalakuvan syntymiselle. Vanhemman kanssa koettu läheisyys ja turvallisuus, on helposti yhdistettävissä Jumalan rakkauden elementeiksi. Jumalan rakkautta on vaikea käsittää, ellei lapsella ole kokemusta inhimillisestä rakkaudesta. Jumalakuvan psyykkinen syntymekanismi on voimakkaampi kuin Jumalaa koskeva tiedollinen opetus. (Pruuki 2010, 224.)

Lapsen uskonnollisessa elämässä tapahtuu paljon keskilapsuudessa. Koulua aloittavalle lapselle on jokseenkin itsestään selvää uskoa Jumalaan. Suomalaisessa kulttuurissa suurin osa lapsista on kuullut Jumalasta jo ennen kouluikää. Lapsi on taipuvainen pitämään totena sen, mitä hänelle tärkeät aikuiset pitävät totena. Lapsi elää uskoaan hyvin itsekeskeisesti. Hän ajattelee, että Jumala ja Jeesus ovat olemassa auttaakseen ihmisiä ja etenkin häntä. Vapaisissa rukouksissa on voimakkaasti itsekeskeinen sisältö. Lapsi on taipuvainen ajattelemaan Jumalaa tuomarina, joka palkitsee hyvät ihmiset ja rankaisee pahoja. Ajattelu kytkeytyy lapsen moraalisen kehitykseen. Lapsen on vaikea käsittää, että Jumala rakastaa pahoja ja haluaa antaa heillekin anteeksi. Lapselle tyypillinen konkreettinen ajattelu näkyy siinä, että Jumala mieltyy ihmisen näköiseksi, suureksi ja voimakkaaksi henkilöksi. Jumala on hyvä, kiltti ja oikeuden mukainen. Yhdeksän ikävuoden paikkeilla lapsi alkaa liittää Jumalan ominaisuuksiin henkempiä puolia. (Luukkonen 1997, 45–46.)

Ensimmäisinä kouluvuosina lapsi ei epäile uskonnollisen opetuksen paikkansapitävyyttä eikä koe ristiriitoja esimerkiksi luonnonlakien ja ihmekertomusten todellisuuden välillä. Uskonnolliseen kehitykseen kuuluu myös olennaisena osana uskonnollisten asioiden kyseenalaistaminen. On tärkeää, ettei vaikeita kysymyksiä ohiteta, vaan niihin vastataan. (Pruuki 2010, 230–231.) Kognitiivisen kehityksen tutkimusten kautta voimme havaita, että uskonnon käsitteet ja opit eivät ole helppoja asioita lapsille ja ne edellyttävät kehittyntä intellektuaalista kykyä. Vasta murrosiässä lapsi on yleensä siinä vaiheessa, että hän paremmin ymmärtämään näitä asioita. (Holm 2004, 29.)

Tytöt ovat poikia uskonnollisempia, ero näkyy niin uskonnollisissa käsityksissä kuin toiminnassa. Tytöille uskonto on tunnevaltaista ja persoonallinen asia. Kun taas poikien uskonnollisuus on mietiskelevämpää, älyllisempää ja tietopitoisempää. Tyttöjen ja poikien uskonnollisuuden eroja on tutkittu yhtäältä bio-

logisina, perimän määrääminä, ja toisaalta sosiaalisten ympäristötekijöiden näkökulmasta. Yksi biologinen selitysmallin mukaan naisten ja miesten persoonallinen rakenne on erilainen. Naisena olemiseen kuuluu voimakkaampi herkkyys syyllisyyden tunteille. Syyllisyyden tunteista vapautuminen on uskonnon perusfunktio. Tämä voisi selittää voimakkaamman uskonnollisuuden. Ympäristötekijöiden vaikutus puolestaan näkyy siinä että, tytöt kasvatetaan hoivaavimmiksi, alistuvimmaksi ja ylipäättään arvoihin, joihin uskonto olennaisesti liittyy.(Pruuki 2010, 227.)

3.2 Jumalanpalvelus lapsen näkökulmasta

Lasten ja heidän perheiden kanssa vietettävissä jumalanpalveluksissa tärkeintä on se, että he voivat kokea jumalanpalvelukset omikseen. Niin lasta kuin aikuistakin kiinnostaa ja koskettaa se, mikä on lähellä omaa elämää. Lapselle jumalanpalveluksen tutuksi ja rakkaaksi tekemisessä auttaa se, että jumalanpalveluksessa on hänelle tärkeitä asioita. Lapsi on kirkossa kuuluva ja näkyvä seurakuntalainen. Lapset voivat omalla ilmeikkäällä ja eloisalla olemisella ja heittäytymisellä rohkaista myös muuta seurakuntaa elämään täydesti mukana jumalanpalveluksessa. Kasvamisen kirkon yhteiseen jumalanpalvelukseen ei tarkoita kasvamista jäykkyyteen tai kaavoihin. (Kujanpää & Jansa 2010, 192–193.)

Lapset ovat luonnostaan liikkuvaisia ja opettelevat vasta motorisia valmiuksiin. Lapsi on myös utelias tutkailemaan ympäristöään. Nämä seikat, uteliaisuus ja "rauhattomuus", tulisi huomioida jo jumalanpalveluksen suunnittelussa. Jumalanpalvelus voi sisältää myös liikkumista: saarnan kuuntelemista kirkon edessä matolla, kolehdin vientiä alttarille, ehtoolliselle osallistumista tai musiikin mukana liikkumista esimerkiksi viittomista laulun mukana. Liturgian aika-

na tulevat seisomaan nousemiset ovat liikunnallista vaihtelua jumalanpalveluksen aikana.(Lindfors 2001, 60–62.) Perhejumalanpalveluksen ajankohtaa ja pituutta kannattaa miettiä tarkoin, jotta perheillä on mahdollisuus osallistua messuun ja ettei sen kokonaiskesto ole liian pitkä.

Liturgin, kuten muidenkin puhujien, tulee puhua selkeästi ja kuuluvasti. Puhujan tulee olla läsnä ja katsoa lapsia. Puhuesssa kannattaa käyttää ymmärrettäviä sanoja ja termejä. Aikuisen on hyvä tutkailla kirkkoa lapsen tasolta; mitä lapsi näkee penkkien selkänöjien takaa. Tämä asia tulee huomioida lapsille ja perheille suunnatussa jumalanpalveluksessa. (Lindfors 2001, 22.)

Jumalanpalveluksen tulee luoda lapselle turvallisuuden, tuttavallisuuden, arkiisuuden ja kodinomaisuuden kokemus, ja toisaalta lämpimän, mutta myös kunnioittavan pyhyden kokemus (Lindfors 2001, 18). Lasten kanssa vietetty pienimuotoinenkin jumalanpalveluksen tulee aina perustua Raamatun tekstin ja seurakunnan elämän kohtaamiselle, ja sille, miten Jumalan pelastusteot elävät tämän ajan lapselle, nuorelle, isälle ja äidille. (Lindfors 2001, 5.) Perhejumalanpalveluksissa Raamatun teksteinä kannattaa käyttää Raamatun kertovia tekstejä (Sariola 2001, 68). On hienoa, jos raamatutieto lisääntyy, mutta vielä parempi on, jos raamatunkertomus jää elämään mieleen ja sydämeen, rohkaisemaan ja näyttämään suuntaa (Lindfors 2007, 14).

Jumalanpalvelukset ovat perusluonteeltaan rukousta. Jumalanpalveluksessa luomme lapsille puitteet heidän omille rukouksilleen. Meidän tulee antaa lapsille mahdollisuus rukoilla, eikä olla esteenä sille. (Lindfors 2001, 12.) Rukouksien tulee olla lyhyitä, yksinkertaisia ja konkreettisia. Lasten tai vanhempien tulee voida kokea yhteisten rukouksien omakohtaisiksi. Tutut rukoukset ovat hyviä ja turvallisia valintoja esimerkiksi: Isä meidän, Herran siunaus, lasten omat iltarukoukset ja Kotien rukouskirjan rukoukset.

Synnintunnustusrukouksen teemat: katumus, syyllisyys, anteeksipyyntö ja -antaminen kannattaa sijoittaa esirukoukseen, näin huomioimme lapsen käsityskyvyn. Lastenjumalanpalveluksissa synnintunnustuksen kohdalla voidaan käyttää laulua. Päivän rukouskin on lyhyt: Jumalan puhuttelu, päivän teemaan kuuluva pyyntö ja/tai kiitos ja päätössanat. (Lindfors 2001, 15–16.) Yhteisen esirukouksen lähtökohtana on lasten ja perheiden arki ja niistä nousevat ajankohdattaiset ja tärkeät asiat. Esirukouksen tulee olla hyvin konkreettista ja aitoa, rukoillaan eri ihmisten ja asioiden puolesta (koti, päivähoito, koulu, läheiset ihmiset, arjen ilot, surut ja pelot). Rukouksen tulee olla sellainen, johon seurakunta voi yhtyä. Esirukous voidaan rytmittää laululla ja soitolla sekä ennen esirukousta on hyvä olla lyhyt johdanto rukoukseen. (Lindfors 2007, 14.)

Jumalanpalveluksen musiikkiin tulee kiinnittää erityistä huomiota, sillä musiikilla vaikutetaan jumalanpalveluksen yleisilmeeseen ja sisältöön. Musiikilla voidaan luoda yhteyttä sekä toisiin ihmisiin että Jumalaan. Lasten jumalanpalveluksissa kannattaa siksi käyttää tuttuja, hyviksi koettuja lauluja ja virsiä. Musiikin avulla jumalanpalvelukset voidaan helposti rytmittää siten, että niistä muodostuu vuoropuhelua. Musiikki auttaa myös lapsia keskittymään ja valmistautumaan kuuntelemiseen. Kaikulaulun käyttö on suositeltavaa liturgisissa vuorolauluissa, varsinkin jos jumalanpalveluksessa on suunnattu alle kouluikäisille lapsille. (Lindfors 2001, 28–31.)

Saarnan tai puheen tehtävänä on ikään kuin aineellistaa Jumalan sana läsnä oleville lapsille ja heidän perheille. Saarnaan kannattaa valita vain yksi teema, joka on samalla koko jumalanpalveluksen teema. Saarnan aiheen tulee olla läheinen ja kiinnostava. Saarnan esitystapaan kannattaa kiinnittää huomiota, kannattaa puhua kuulijoille, käyttäen lyhyitä lauseita ja tavallista kaunista kieltä. Saarnaa kannattaa havainnollistaa esimerkiksi esineillä, draamalla tai ker-

tomuksilla. Havainnollistamisessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että se on yksinkertaista ja kaikki näkevät ja kuulevat sen. Saarnan tulee olla lyhyt, muttei liian lyhyt. Perhejumalanpalveluksissa saarna suunnataan lapsille ja toteutetaan heidän ehdoillaan. (Lindfors 2001, 42–51.)

Lasten osallistuminen ehtoolliselle tai heidän siunaamisensa on nykyisin luonnollista. Osallistumisen ehtona on, että lapsi on kastettu, ja hänelle on kerrottu ehtoollisen merkitys. Lapsi voi osallistua ehtoolliselle kristillisestä kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. Lapsen mukanaolo ehtoollispöydässä on tuonut ehtoollisen viettoon Jumalan perheväen yhteisen aterian tuntua. (Sariola 2001, 111.)

Lapset katsovat monessa asiassa mallia ihailemistaan aikuisista. Niin hengellisen elämän hoidossakin. Työntekijälle, jolle jumalanpalvelus on rakas ja luonnollinen osa niin työtä kuin vapaa-aikaa, ohjaa esimerkillään lapsia pyhän äärelle. (Kujanpää & Jansa 2010, 195.)

4 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ

Nykyisin valtaosa perheistä on vieraantunut jumalanpalveluselämästä. Monet ihmiset kokevat vieraaksi nykyisen jumalanpalveluksen. Kehittämistehtävän tavoitteena on lisätä 7–9-vuotiaiden tietoisuutta jumalanpalveluksen ydinkohdista. Oppimateriaali tulee vastaamaan kysymyksiin: 1. Mikä on jumalanpalvelus? 2. Mistä palasista se koostuu? ja 3. Mitkä ovat jumalanpalvelukset keskeiset osat?

Oppimateriaalin tavoitteena on tutustuttaa lapsi jumalanpalvelukseen, ja samalla kun jumalanpalvelus tulee lapselle tutummaksi, hänen mielenkiintonsa itse jumalanpalvelusta kohtaan lisää hänen jaksamistaan osallistua jumalanpalveluksen kulkuun. Oppimateriaalin avulla tuetaan kasvattajien antamaa jumalanpalveluskasvatusta, joka kuuluu osana kristilliseen kasvatukseen. Tällöin lapsi kasvaa jumalanpalveluselämään, joka puolestaan mahdollistaa kristillisen identiteetin syntymisen ja syvenemisen.

Oppimateriaalin käytettiin keväällä 2011 Mäntsälän seurakunnan varhaisnuorisotyössä, kun toteutettiin koulukinkerit alakouluille. Koulukinkereiden oppituntien tavoitteena oli tutustuttaa oppilaat jumalanpalvelukseen ja haastaa oppilaat seuraamaan uusin silmin hiljaisen viikon pääsiäiskirkkoa. Oppitunnilla pyrittiin hyödyntämään lasten osallisuutta.

5 TOIMINNAN KUVAUS

Oppimateriaalista on tehty vihko. Kasvattaja voi yhdessä lapsen kanssa tutustua jumalanpalvelukseen vihkon avulla. Vihkoon kannattaa tutustua osissa ja kuhunkin osan tutustumisen jälkeen kannattaa käydä osallistumassa jumalanpalvelukseen, jolloin tutustuminen tulee konkreettiseksi. Kun esimerkiksi seurakunnan kristillinen kasvattaja pitää jumalanpalvelukseen liittyvän oppikokouksen, voi hän koota vihkosta oppituntiin sopivat palaset.

Oppimateriaali vihkosen valokuvat on otettu Mäntsälän kirkosta. Pappina Elina Vesterinen sekä kanttorina Johanna Linna. Muina avustajina ovat Sirpa Hagelberg ja Kaisa Vuorela. Valokuvat ovat minun ottamia. Kuvat: Alttarit liturgisina väreinä ovat kirkkohallituksen kirkkovuosi sivuilta sekä kirkkovuosiympyrä on minun tekemäni.

5.1 Oppimateriaalin esittely

Oppimateriaalista koottiin A5-kokoinen vihko, vihkossa on sivuja 16. Vihkossa olevia tekstejä pyrittiin konkretisoimaan valokuvilla ja kuvituksella. Oppimateriaalivihkosen kannen sisäsivulla on ohjeita kasvattajalle. Ohjeiden avulla on tarkoitus tukea vanhemman antamaa kristillistä kasvatusta, johon osana kuuluu jumalanpalveluskasvatus.

Vihkon alussa vastataan lyhyesti kysymykseen mitä jumalanpalvelus on, kerrotaan, mikä ero on messulla ja sanajumalanpalveluksella sekä mainitaan juma-

lanpalveluksen keskeiset asiat: sana, rukous ja ehtoollinen. Sivulle on sijoitettu Mäntsälän kirkon tornista kuva, jonka vieressä kerrotaan, että kirkonkellot kutsuvat meitä osallistumaan jumalanpalvelukseen.

Seuraavalla sivulla on kaksi kuvaa Mäntsälän kirkon alttarista. Sivun tekstiosassa kerrotaan alttarista, alttarilla olevista esineistä sekä niiden merkityksestä. Tarkoituksena on konkreettisesti kertoa että alttari on Jumalan läsnäolon paikka ja mitä kukin alttarilla olevat esine kertoo meille. Samaisella sivulla kerrotaan liikkeiden merkityksestä jumalanpalveluksessa. Oppimateriaalissa on haluttu tuoda esille, mitä tarkoitetaan sillä kun noustaansa seisomaan tai kumarutaan. Myös papin liikkeet ja liturgiset eleet on mainittu.

Seuraavaksi vihkossa puhutaan papin vaatetuksesta. Kerrotaan albasta, stolasta ja messukasukasta. Vaatetuksen yhteydessä kerrotaan että stolan ja messukasukan väri noudattaa kirkkovuoden sen hetkistä liturgista väriä. Sivulla on kaksi kuvaa papista, toisessa papilla on päällä alba ja stola sekä toisessa edellisten lisäksi messukasukka.

Kirkkovuosi on hyvin tärkeä asia puhuttaessa jumalanpalveluksesta, sillä kirkkovuosi rytmittää koko seurakunnan jumalanpalveluselämää alkaen adventista aina tuomiosunnuntaihin asti. Siksi kirkkovuosi-sivulla kerrotaan kirkkovuoden merkityksestä yksittäiseen jumalanpalvelukseen, sillä kirkkovuoden mukaan vaihtuvat raamatunkohdat, virret, liturgiset värit sekä se antaa sisällön saarnaan ja rukouksiin. Sivulle on sijoitettu kirkkovuosiympyrä havainnollistamaan kirkkovuotta ja sen jakautumista arki- ja juhlapuoliskoon. Liturgiset värit käydään alttarikuvien kanssa läpi. Kustakin liturgisesta väristä kerrotaan, mitä kyseinen väri meille kertoo ja milloin kirkossa käytetään kyseistä väriä.

Sivulla kahdeksan aletaan käymään jumalanpalvelusta läpi. Aluksi että jumalanpalvelus rakentuu neljästä osasta, jotka ovat johdanto, sana, ehtoollinen ja päätös. Tekstiosassa kuvaillaan jumalanpalveluksen yhtymäkohtia ystävän luona vietettyyn yhteiseen hetkeen. Samaisella sivulla kerrotaan, että jokainen jumalanpalvelus alkaa papin tekemällä kolmiyhteisellä siunauksella. Kuvassa pappi on tekemässä ristinmerkkiä.

Seuraavalla sivulla kerrotaan Jumalan sanasta ja Raamatusta. Jumalan sanan vaikutus jumalanpalveluksessa näkyy niin laulettuna, rukoiltuna, luettuna kuin puhuttuna sanana eli saarnana. Sivulla kerrotaan myös lyhyesti mikä on Raamattu, ja että se kertoo Jumalan suuresta rakkaudesta ja uskollisuudesta. Tekstissä kerrotaan myös, että luettavat raamatunkohdat vaihtuvat kirkkovuoden mukaan, ja mistä raamatunkohdista luetaan lukukappaleita ja evankeliumitekstiä. Saarna on keskeisin osa jumalanpalvelusta ja siksi se on erotettu omaksi kappaleeksi. Tekstissä kerrotaan, mikä saarna on ja mihin kohtaan jumalanpalvelusta saarna sijoittuu, sekä mihin tekstiin saarna pohjautuu. Lopuksi kerrotaan, mikä on saarnan tarkoitus mahdollisimman konkreettisesti. Sivulla on kuva papista pitämässä saarna.

Seuraavalla aukeamalla perehdytään uskontunnustukseen, rippiin, rukoukseen, virsiin ja kolehtiin. Uskontunnustuksen kohdassa kerrotaan lyhyesti mikä on uskontunnustus ja että jokaisessa jumalanpalveluksessa eri puolilla maailmaa lausutaan uskontunnustus. Ripistä kerrotaan, että siihen kuuluvat synnintunnustus ja -päästö sekä Jumalan anteeksiannosta. Jumalanpalvelukseen kuulu olennaisena osana rukoukset, siksi vihkossa on kerrottu mikä on rukous. Vihkossa mainitaan jumalanpalveluksen rukouksista Isä meidän -rukous, kiitos-, päivän- ja esirukoukset sekä ehtoollisrukous. Musiikki on myös olennainen osa jumalanpalvelusta, sillä onhan virret laulettuja rukouksia. Vihkossa korostetaan, että virret ovat rukousta. Vihkosessa kerrotaan lyhyesti jumalanpalveluk-

sen virsistä: alku-, kiitos-, päivän-, uhri-, ylistys- ja loppuvirsi sekä ehtoollisen vieton aikana laulettava virsi. Vihkosessa kerrotaan, että jumalanpalveluksessa kanttori säestää laulettavia virsiä sekä jumalanpalveluksessa saattaa kuulla kuorolaulua tai soitinmusiikkia. Kolehdistista on kerrottu lyhyesti mikä se on ja sen tarkoitus. Aukeamalla olevien kuvien on tarkoitus konkretisoida avainsanoja.

Ehtoollinen on olennainen osa messua eli ehtoollisjumalanpalvelusta. Myös Mäntsälässä on viime aikoina panostettu lasten ja heidän perheiden ehtoolliskasvatukseen, siksi myös jumalanpalveluskasvatuksen oppimateriaalivihkossa on korostettu ehtoolliskasvatusta. Vihkosen ehtoolliskasvatuskasvatus alkaa sillä, että kerrotaan ehtoollisen historia sekä vastataan kysymyksiin: Miksi vietämme ehtoollista, mikä se on ja mihin se perustuu. Vihkosessa kerrotaan sanoin ja kuvin mitä ehtoollisella tapahtuu.

Seuraavalla sivulla on jumalanpalveluksen kaava, josta voi halutessaan seurata jumalanpalveluksen kulkua. Sivulle 15 on kerätty kristillistä kirjallisuutta, jotka tukevat jumalanpalveluskasvatusta ja joihin on helppo yhdessä lapsen kanssa tutustua. Kirjallisuusluettelo on luettavissa opinnäytetyön lähdeluettelon lopussa.

Vihkon viimeisellä sivulla kerrotaan siunauksesta. Siunaus on todellakin parasta mitä voimme toinen toisillemme toivoa. Siunaus on Jumalan läsnäoloa ja huolenpitoa ja sitä halutaan toivoa oppimateriaalin lukijalle. Siksi jumalanpalveluskasvatuksen oppimateriaali päättyy Herran siunaukseen.

5.2 Koulukinkerit Mäntsälässä keväällä 2011

Seurakunnan koulukinkereiden tarkoitus on tukea koulujen uskonnonopetusta. Varhaisnuorisotyöntekijät, mukana on mahdollisuuksien mukaan myös nuorisopappi, kiertävät kaikilla alakouluilla. Koulukinkerit ovat samalla hyvä tapa varhaisnuorisotyöntekijöiden kohdata alakouluikäisiä lapsia. Koulukinkerit pidetään luokissa, yhdelle oppitunnille kerrallaan osallistuu korkeintaan kaksi luokkaa. Koulut pyrkivät jaottelemaan oppilaita kohderyhmittäin, esimerkiksi luokittain 1-2lk, 3-4lk ja 5-6lk. Pienemmillä kouluilla jaottelu on 1-3lk ja 4-6lk tai kaikki oppilaat ovat yhtä aikaa seuraamassa koulukinkereitä. Koulukinkereiden, kesto on noin 45 minuuttia eli yhden oppitunnin mittainen. Keväällä 2011 pidettiin 58 koulukinkerioppituntia, aikataulu on liitteenä (Liite 1).

Koulukinkereillä on aina jokin tietty teema eli, jonka ympärille tunti rakentuu. Kevättalvella 2011 toteutuneiden koulukinkereiden aiheena oli jumalanpalvelus. Jumalanpalveluskasvatuksen oppimateriaalista koottiin oma oppimiskokoinaisuus koulukinkereiden oppitunnille.

Koulukinkereiden tavoitteena oli perehdyttää oppilaita jumalanpalvelukseen sekä valmistaa heitä tulevaan pääsiäiskirkkoon, johon oppilaat osallistuvat hiljaisella viikolla. Pääsiäiskirkkoon seurakunta kutsui kaikki alakoulut ja seurakunta kustansi sivukylien oppilaiden kuljetuskustannukset pääsiäiskirkkoihin. Pääsiäiskirkko oli draamallinen jumalanpalvelus. Kuluneena keväänä koulukinkereiden opetusta syvennettiin pääsiäiskirkoissa. Pääsiäiskirkossa käytiin pääsiäisen tapahtumat liturgisten värien kautta läpi ja tapahtumia rytmittivät raamatunkohdat sekä laulu Kohti pääsiäistä. Pääsiäiskirkkojen kaava on liitteenä (Liite 2).

Koulukinkerien oppitunnin runko on liitteenä (Liite 3). Oppitunnin alussa työntekijät esittäytyivät ja kertoivat mikä on seurakunnan koulukinkerit. Tämän jälkeen pyydettiin vapaaehtoinen oppilas suntioksi ja hänen kanssaan rakennettiin luokan eteen alttari. Samalle oppilaille kerrottiin, mitä alttarille laitetaan ja mikä sen merkitys on. Oppilaille kerrottiin myös alttarin merkitys. Liturgisiin väreihin käytiin läpi ja kerrottiin milloin mitäkin väriä käytetään. Koulukinkereillä alttarille laitettiin violetti liina, koska kinkereitä pidettiin paastonaikana ja raamatunkohtana oli palmusunnuntain teksti. Alttarilla olevat kynttilät sytytetään ja lopuksi suntio laittoi esiin virsitaulun, jossa oli koulukinkereillä laulettavat laulut.

Kun alttari oli valmis, pyydettiin uusi vapaaehtoinen oppilas ja hänet puettiin papiksi. Samalla käytiin papin vaatetusta läpi, kerrottiin mikä on alba ja stola sekä niiden merkitys. Papiksi puettulle oppilaalle varattiin luokan edestä paikka, ja seuraavaksi alettiin yhdessä tutustua jumalanpalvelukseen. Oppilaille kerrottiin, että jokainen jumalanpalvelus alkaa kolmiyhteisen Jumalan nimeen: "Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Aamen". Tämän jälkeen pohdittiin syn-

nintunnustusta ja -päästöä. Vuoroon tuli virsikirja, eli seuraavaksi oppilaille kerrottiin virsien merkityksestä, sekä laulettiin virsi 135 *Jumala loi*.

Virren jälkeen tutustuttiin jumalanpalveluksen sanaosaan ja Raamattuun. Kuuntelimme Raamatusta Mark. 11:1–11, *Jeesus ratsastaa Jerusalemiin*. Evanke- liumitekstin jälkeen puhuttiin saarnasta ja sen tarkoituksesta. Tämän jälkeen lauloimme Lasten virsi -kirjasta laulun 29 *Kohti pääsiäistä* säkeistöt 1-2. Laulun jälkeen tutustuimme jumalanpalveluksen päätösosaan, puhuimme Herran siu- nauksesta ja lähettämisestä. Papiksi puettu oppilas sai sanoa lähetyssanat ja suntio sai sammuttaa kynttilät. Oppilaat saivat muistoksi koulukinkereistä ris- tikon, jossa on jumalanpalvelukseen liittyviä sanoja. Oppitunnit olivat raken- nettu myös niin, että oppilailla oli mahdollisuus esittää omia kysymyksiä joihin vastattiin ja näin tuettiin oppilaiden osallisuutta.

5.3 Oppimateriaalin arviointi

Oppimateriaalin tekeminen oli haastavaa. Kerrottavaa olisi ollut vaikka kuinka paljon, mutta jotta oppimateriaali olisi mahdollisimman konkreettinen, piti kes- kittyä jumalanpalveluksen keskeisiin kohtiin. Tekstien saaminen konkreettisek- si oli myös haastavaa, välillä piti ottaa etäisyyttä jotta tekstistä tulisi konkreetti- sia lapsille, hyvänä apuna olivat myös työtovereiden kommentit.

Oppimateriaali vastaa lyhyesti ja selkeästi siihen mikä on jumalanpalvelus ja samalla se mahdollistaa lapsen syvällisemmän tutustumisen jumalanpalveluk- seen. Kun oppimateriaaliin tutustutaan ennen jumalanpalvelusta, osallistutaan jumalanpalvelukseen ja mahdollisesti palataan vielä oppimateriaaliin - silloin jumalanpalvelus tulee lapselle tutummaksi.

Oppimateriaalissa kerrotaan myös millaisista palasista jumalanpalvelus koostuu ja mikä on kunkin osan keskeisin asia. Lapsella on mahdollisuus oppimateriaalin avulla seurata jumalanpalveluksen kulkua. Oppimateriaali vastaa myös kysymykseen: Mitkä ovat jumalanpalveluksen keskeiset osat? Lapsi ymmärtää että jumalanpalveluksen keskeiset osat ovat sana, rukous ja ehtoollinen. Oppimateriaalin tutustuttaa lapsen jumalanpalvelukseen ja samalla kun hänelle tulee jumalanpalvelus tutummaksi, hänen mielenkiintonsa kasvaa itse jumalanpalvelusta kohtaan sekä hänen jaksaa itse osallistua paremmin jumalanpalveluksen.

Oppimateriaalin avulla tuetaan kasvattajien antamaa jumalanpalveluskasvatusta joka kuuluu osana kristilliseen kasvatukseen. Tällöin lapsi kasvaa jumalanpalveluselämään, joka puolestaan mahdollistaa kristillisen identiteetin syntymisen ja syvenemisen. Oppimateriaalin ehtoolliskasvatus osiota tullaan myöhemmin hyödyntämään lasten ehtoolliskasvatuksessa.

Oppimateriaalia käytettiin keväällä 2011 Mäntsälän seurakunnan varhaisnuorisotyössä, kun toteutettiin koulukinkerit alakouluille. Oppimateriaalia käytettiin apuna kun luotiin koulukinkereiden oppitunnin runko. Koulukinkereiden oppitunnin tavoitteena oli tutustuttaa oppilaat jumalanpalvelukseen, ja haastaa oppilaat seuraamaan uusin silmin hiljaisen viikon pääsiäiskirkkoa. Oppitunnilla pyrittiin hyödyntämään oppilaiden osallisuutta.

Koulukinkerit olivat aikataulullisestikin haastava, viiden viikon aikana pidettiin 58 koulukinkerioppituntia. Koulukinkereihin osallistui alakoulujen lisäksi esikoululaisia eli arviolta noin 1900 lasta. Koulukinkerit pidettiin pääsääntöisesti luokissa, parissa koulussa oltiin salissa. Yhdelle oppitunnille kerrallaan osallistui korkeintaan kaksi luokkaa. Koulut pyrkivät jaottelemaan oppilaita kohde-

ryhmittäin, esimerkiksi luokittain 1-2lk, 3-4lk ja 5-6lk. Pienemmillä kouluilla kaikki koulun oppilaat ovat yhtä aikaa. Yhteen koulukinkerioppituntiin osallistunut keskiarvoisesti noin 36 lasta. Koulukinkereiden oppimistavoitetta täydensi hiljaisella viikolla pidetty pääsiäiskirkko, johon oppilaita osallistui arviolta noin 1700.

Itse koulukinkerioppitunnin aikataulukin oli haastava, muutamassa tapauksessa päästiin aloittamaan oppitunti myöhässä, jonka vuoksi oppikokonaisuutta piti tiivistää. Pääsääntöisesti oppilaat seurasivat koulukinkereitä aktiivisesti, he osallistuivat lauluihin, vaikka toinen lauluista oli suurimmalle osalle täysin vieras. Paria luokkaa lukuun ottamatta saatiin oppilaita vapaaehtoiset suntioksi ja papiksi. Oppilaat esittivät myös omia kysymyksiä ja oppitunnin lopuksi oppilaat tulivatkin kertomaan omista jumalanpalveluskokemuksistaan meille työntekijöille. Monissa kouluissa oppitunnin päättymisen jälkeen opettajat tulivat kiittämään ja kertoivat, että he itsekin olivat oppineet jotain uutta jumalanpalveluksesta.

Koska koulukinkerit loivat pohjan tulevalle pääsiäiskirkolle, niin palautetta tuli myös pääsiäiskirkon jälkeen. Pääasiassa palautetta antoivat suullisesti opettajat. Palautteessa kiiteltiin koulukinkereiden opetuksen yhteen nivoutumista pääsiäiskirkossa. Pääsiäiskirkko oli draamallinen jumalanpalvelus, jossa käytiin pääsiäisen tapahtumat liturgisten värien avulla läpi, samalla kuin huomaamatta kerrattiin koulukinkereiden liturgisten värien opetus. Koulukinkeillä opeteltiin laulusta Kohti pääsiäistä kaksi ensimmäistä säkeistöä, samainen laulu rytmitti myös pääsiäiskirkkoa. Tämä koettiin erittäin hyvänä, sillä lapsille laulu oli tullut tutuksi koulukinkereillä. Kevään koulukinkerit tukivat lasten jumalanpalveluskasvatusta ja hiljaisen viikon pääsiäiskirkossa elettiin oppilaiden kanssa yhteinen jumalanpalvelus, tällöin tapahtui oppilaissa kasvua jumalanpalveluselämään.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön aiheen valinta oli loppujen lopuksi helppo. Jumalanpalvelus on ollut aina lähellä sydäntäni ja olen huolissani seurannut kun ihmisten osallistuminen jumalanpalveluksiin on vähentynyt, vaikka tänä päivänä seurakunnissa on tarjolla erilaisia jumalanpalveluksia. Ihmiset ovat vieraantuneet jumalanpalveluksista, siksi on hyvä jatkossa kiinnittää huomiota jumalanpalveluskasvatukseen.

Oppimateriaalin kokoaminen oli aikaa vievää mutta mielenkiintoista, vaikein työ olikin sitten oppimateriaalin karsiminen, oman haasteensa toi myös oppimateriaalitekstien tekeminen lapsille selkeiksi ja konkreettisiksi. Oppimateriaalia konkretisoitiin ottamalla Mäntsälän kirkossa valokuvia jumalanpalveluksen kulusta. Joskin oman haasteensa oppimateriaalin kokoamiselle antoi se seikka, ettei Mäntsälän seurakunnassa ole laadittu jumalanpalveluskasvatussuunnitelmaa.

Oppimateriaalia käytettiin apuna kun luotiin koulukinkereiden oppitunnin runko. Kevään 2011 koulukinkereiden tavoitteena oli tutustutaan oppilaat jumalanpalvelukseen ja haastaa oppilaat seuraamaan uusin silmin hiljaisen viikon pääsiäiskirkkoa. Tässä haasteessa onnistuimme, lapset seurasivat draamalista pääsiäiskirkkoa hienosti.

Koulukinkereiden oppitunnilla pyrittiin hyödyntämään oppilaiden osallisuutta, vapaaehtoisia oppilaita pyydettiin suntioksi ja papiksi. Lapset osallistuivat innokkaasti oppitunnin tekemiseen, heillä oli mahdollisuus esittää omia kysymyksiä jumalanpalveluksesta. Koulukinkereiden pitäminen oli mukavaa työtä,

saimme kohdata paljon aidosti kiinnostuneita lapsia. Hienointa oli huomata, että lapset halusivat jakaa toisille kokemuksiaan jumalanpalveluksista.

Nyt valmistunutta oppimateriaalia tullaan hyödyntämään jatkossakin Mäntsälän seurakunnassa. Tulevaisuudessa toivon, että nykyisen oppimateriaalin rinnalle tehtäisiin Mäntsälän kirkosta Koti kirkko tutuksi -vihkonen, jota voitaisiin jakaa lapsille kun he tulevat tutustumaan Mäntsälän kirkkoon. Vihkonen tukisi kirkkopedagogiikan opetusta. Tällöin myös nämä vihkoset tukisivat toinen toisiaan. Toivon myös, että seurakunnassamme laaditaan jumalanpalveluskasvatuksen suunnitelma, johon kukin työmuoto tuo oman osaamisensa ja näkemyksensä sekä niistä kootaan *Jumalanpalveluskasvatuksen polku*. Jumalanpalveluskasvatuksen polku muodostuu niistä elementeistä, jolla seurakunta tukee ja johdattaa pienen lapsen kasvua jumalanpalveluselämään aina isommaksi kirkkovie-raaksi asti.

LÄHTEET

Hiltunen, A. 2008. Lapsen tapa elää todeksi uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Teoksessa: T. Kangasmaa, H. Petäjä & P. Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen - uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus Oy. 69–73.

Holm, N. 2004. Teologiaa lasta varten. Teoksessa L. Heinonen, J. Luodeslampi, L. Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 25-47.

Katekismus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Saatavissa: <http://www.evl.fi/katekismus>. Luettu: 30.8.2011.

Kirkkojärjestys 1993. 8.11.1991/1055 v.1993. Suomen valtion säädöspankki. Ajankohtainen lainsäädäntö. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>. Luettu: 30.8.2011.

Kirkkolaki 1993/1054. 26.11.1993. Suomen valtion säädöspankki. Ajankohtainen lainsäädäntö. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>. Luettu: 30.8.2011.

Kirkollisten toimitusten opas. Helsinki: Kirkkohallitus. Pdf-tiedosto. Saatavissa: [http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/86AB24A51842DC34C225736100381783/\\$file/toimitusten_opas.pdf](http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/86AB24A51842DC34C225736100381783/$file/toimitusten_opas.pdf). Luettu: 30.8.2011.

Kujanpää, L. & Jansa, K. 2010, 192–193.) Junnun jumalanpalveluselämä. teoksessa: K. Jansa (toim.) 2010. Junnupostilla tyttöjen ja poikien kirkkovuosi. Piekämäki: PTK - poikien ja tyttöjen keskus. 191–196.

Lindfors, H. 1997. Jumalanpalvelukseen kasvaminen ja lasten ehtoollinen. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista, käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat. 87–92.

Lindfors, H. 2001. Mieltä messuun. Lapset ja perheet kirkossa. Helsinki: Lkp-kirjat.

Lindfors, H. (toim.) 2007. Koulujumalanpalvelus. Helsinki: LK-KIRJAT

Lindfors, H. 2008. Perinne elämäksi. Teoksessa: J. Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten keskus. 255–282.

Luukkonen, L. 1997. Lapsen kehitys. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista, käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat. 30-49.

Luumi, P. 1997. Kasteen kautta seurakuntaan. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista - käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lastenkeskus. 79–86.

Mitä jumalanpalvelus on? – Ehtoollisosa. Suomen Ev.lut. Opiskelija- ja Koululaislähetys. Saatavissa: <http://www.opko.fi/messut/toimintaa-viinipuumessu/ehtoollisosa.html>. Luettu: 30.8.2011.

Mitä jumalanpalvelus on? – Johdanto. Suomen Ev.lut. Opiskelija- ja Koululaislähetys. Saatavissa: <http://www.opko.fi/messut/toimintaa-viinipuumessu/johdanto.html>. Luettu: 30.8.2011.

Mitä jumalanpalvelus on? – Päätös. Suomen Ev.lut. Opiskelija- ja Koululaislähetys. Saatavissa: <http://www.opko.fi/messut/toimintaa-viinipuumessu/paatos.html>. Luettu: 30.8.2011.

Mitä jumalanpalvelus on? – Sanaosa. Suomen Ev.lut. Opiskelija- ja Koululaislähetys. Saatavissa: <http://www.opko.fi/messut/toimintaa-viinipuumessu/sanaosa.html>. Luettu: 30.8.2011.

Muhonen, M. & Tirri, K. 2008. Mitä on kristillinen kasvatus? Teoksessa: J. Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: LK-kirjat. 63–82.

Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas. Helsinki: Kirkkohallitus. Pdf-tiedosto. Saatavissa: [http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/2EDDC0534B0B6DE6C2257685004A859B/\\$file/jp-opas.pdf](http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/2EDDC0534B0B6DE6C2257685004A859B/$file/jp-opas.pdf). Luettu: 30.8.2011.

Pruuki, L. 2010. Hengellinen lapsi. Teoksessa: E. Jokela & H. Pruuki (toim.) Jo iso, vielä pieni. Kouluiikäisen lapsen maailma. Helsinki: Lasten keskus. 222–234.

Saarinen, S. 1997. Kohti konstruktivistista oppimiskäsitystä. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista - käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lastenkeskus. 50–59.

Sariola, Y. 2001. Jumalanpalveluksen käsikirja. Helsinki: Kirjapaja

Tamm, M. 1988. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten keskus.

Tirri, K. 2002. Lapsen uskon maailma ja sen kohtaaminen. Teoksessa S. Saarinen (toim.) Kaikille tilaa riittää. Päivähoidon uskontokasvatus. Helsinki: Lasten keskus.

Oppimateriaalin kirjallisuus vinkit:

Issakainen, T. & Lindfors, H. (toim.) & Rahkonen, P. (kuviutus) 2004. Atte ja Anna Ehtoollinen kantaa. Helsinki: Lasten keskus.

Issakainen, T. & Lindfors, H. (toim.) & Rahkonen, P. (kuviutus) 2005. Atte ja Anna kotikirkossa. Helsinki: Lasten keskus.

Kanala, K. (toim.) & Pusa, K. (kuviutus) 2011. Katekismusjengi. Helsinki: Poikien ja tyttöjen keskus, Lasten keskus.

Kanerva, M. (toim.) & Vehviläinen, U. (kuviutus) 2008. Hiljennytään yhdessä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Kaskinen, A-M. & P. (toim.) & Parikka, S. (kuviutus) 2008. Lapsen oma katekismus. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Korpela, S. (toim.) & Polkutie, A. (kuviutus) 2005. Mennään kirkkoon. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Nevalainen, S. (toim.) & Kangasmaa, T. (kuviutus) 2008. Juhlasta juhlaan. Helsinki: Lasten keskus.

Vikström-Jokela, M. & Jokela, E. (toim.) & Lindman, M. (kuviutus) 2011. Aika Pyhä! Helsinki: Lasten keskus.

Vikström-Jokela, M. & Vikström, J. (toim.) & Polkutie, A. (kuviutus) 2004. Kirkkokuusi lasten kanssa. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Virtanen, K. (toim.) & Polkutie, A. (kuviutus) 2002. Kotien rukouskirja. Helsinki: Lasten keskus.

Kevään koulukinkarit 2011

Jumalanpalvelus

vko 9

ke 2.3.	klo 8.20	Nummisten koulu (3h)
pe 4.3.	klo 8.20	Levannon koulu (2 h)

vko 10

ma 7.3.	klo 8.10	Ohkolan koulu (3h)
ke 9.3.	klo 10.00	Saaren koulu (1h)
	klo 12.00	Kaukalammen koulu (1h)

vko 12

ke 23.3.	klo 8.30	Myllymäen koulu (4h)
pe 24.3.	klo 8.30	Myllymäen koulu (4h)

vko 13

ma 28.3.	klo 8.15	Hirvihaaran koulu (3h)
ti 29.3.	klo 8.15	Arolan koulu (3h)
ke 30.3.	klo 9.15	Lukon koulu (1h)
to 31.3.	klo 8.30	Kirkonkylän koulu (4h)
pe 1.4.	klo 8.30	Kirkonkylän koulu (4h)

vko 14

ma 4.4.	klo 8.15	Hyökännummen koulu (4h)
ti 5.4.	klo 8.15	Hyökännummen koulu (4h)
ke 6.4.	klo 8.30	Hepolan koulu (4h)
to 7.4.	klo 8.30	Hepolan koulu (4h)
pe 8.4.	klo 8.15	Sälinkään koulu (4h)

vko 15

ma 11.4.	klo 9.45	Mattilan koulu (2h)
ti 12.4.	klo 8.30	Sääksjärven koulu (3h)

Pääsiäiskirkot 2011

- Alkusoitto
- Tervetulosanat (Teemu, liturgina)
- Virsi 517
- Johdanto
- Synnintunnustus
 - Syntireppu (Mika)
- Synninpäästö (Teemu)
- LV 29 1-2
 - Raamatunteksti, Matt. 21:1-3
 - Vihreä / kasvu (Taija)
- LV 29 3-4
 - Raamatunteksti, Matt. 26:26–28
 - Punainen / esirukous (Veera)
- LV 29 5-6
 - Raamatunteksti, Matt. 27:35–37
 - Musta / suru (Minna)
- LV 29 7-8
 - Raamatunteksti Matt. 28:1-7
 - Valkoinen / ilo (Teemu)
- Uskontunnustus
- Virsi VK 88
- Isä meidän -rukous
- Herran siunaus
- Virsi VK 104
- Loppusoitto
- Lähttäminen

Koulukinkereiden runko

- Esittely; Ketä me ollaan, mistä me tullaan ja mitkä ovat koulukinkerit?
- Suntio, vapaaehtoinen oppilas
 - ✓ Alttarin valmistaminen; kukat, risti, kynttilät, liturgiset värit (kerrotaan niiden merkitys)
 - ✓ Virsitaulu
- Pappi, vapaaehtoinen oppilas puetaan albaan ja stolaan
- Jumalanpalveluksen osat
 - ✓ Johdanto
 - alkusiunaus
 - Rippi
 - ✓ Virsikirja, kerrotaan virsistä (kiitos, ylistys, uhri, päivä)
 - Lauletaan kiitosvirsi VK 135
 - ✓ Sana
 - Raamattu, Mark. 11:1–10
 - Saarna - opetuspuhe
 - Uskontunnustus
 - Rukous
 - Lauletaan päivävirsi LV 29 1-2 Kohti pääsiäistä
 - ✓ Päätös
 - Herran siunaus
 - Lähettäminen